

Куцин А. В.,
асpirант кафедри цивільного права
Національного університету «Одесська юридична академія»

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В ДЕЛІКТНИХ ЦІВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

THE LEGAL PERSONALITY OF LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES IN THE TORT CIVIL LEGAL RELATIONS

Стаття присвячена питанням визначення правосуб'єктності органів місцевого самоврядування в деліктних цивільних правоідносинах. Визначено види правосуб'єктності зазначених органів відповідно до їхньої правової природи, структуру та джерела їхньої цивільної правосуб'єктності. З'ясовано особливості участі зазначених органів у деліктних цивільних правоідносинах і обсяг деліктозадатності.

Ключові слова: правосуб'єктність, органи місцевого самоврядування, деліктні цивільні правовідносини, суб'єкт деліктного зобов'язання.

Стаття посвящена вопросам определения правосубъектности органов местного самоуправления в деликтных гражданских правоотношениях. Определены виды правосубъектности таких органов в соответствии с их правовой природой, структура и источники их гражданской правосубъектности. Выяснены особенности участия этих органов в деликтных гражданских правоотношениях и объем деликтоспособности.

Ключевые слова: правосубъектность, органы местного самоуправления, деликтные гражданские правоотношения, субъект деликтного обязательства.

The article is devoted to the issues of determining the legal personality of local government bodies in tort civil legal relations. The types of legal personality of local self-government bodies are determined in accordance with their legal nature. The structure and sources of civil legal personality of local self-government bodies are determined. The peculiarities of participation of local self-government bodies in tort civil legal relations are elucidated. Specific features of the volume of delinquency of local self-government bodies in connection with the collective status of subjects of municipal law and the public-legal status of such bodies are determined.

Key words: legal personality, bodies of local self-government, tortal civil legal relations, subject of tort liability.

Постановка проблеми. Відповідно до положень Цивільного кодексу України, учасниками цивільних відносин можуть бути держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави й інші суб'єкти публічного права. В юридичній літературі немає єдиного підходу до визначення цивільної правосуб'єктності територіальних громад. Так, Р.О. Стефанчук доводить, що територіальні громади можуть брати участь у майнових та особистих немайнових відносинах, однак, як і юридичні особи, можуть бути наділені тільки тими особистими немайновими правами, які не суперечать їхній правовій природі, зокрема на найменування, ділову репутацію, інформацію тощо [10, с. 324]. О.О. Первомайський визначає цивільну правозадатність територіальної громади як здатність мати будь-які цивільні права й обов'язки, крім тих, які притаманні суттєві фізичні особі як природному суб'єкту, і тих, що не можуть належати територіальній громаді, з огляду на її сутність [8, с. 73].

Територіальні громади набувають цивільних прав і обов'язків та здійснюють їх через органи місцевого самоврядування в межах їхньої компетенції, встановленої законом. Органи місцевого самоврядування можуть бути суб'єктами цивільно-правової відповідальності, але особливості правового статусу органів місцевого самоврядування визначають характерні риси деліктних правовідносин за їх участю. Участь органів місцевого самоврядування в деліктних правовідносинах передбачає наявність у них

цивільної правосуб'єктності, однак питання визначення її меж не має очевидної відповіді.

Стан дослідження. Питання цивільної правосуб'єктності органів місцевого самоврядування неодноразово досліджувалися в межах науки цивільного права. До визначення особливостей участі органів місцевого самоврядування в цивільних правоідносинах зверталися І.В. Болокан, М.С. Демкова, С.С. Коба, І.А. Лавриненко, А.А. Музика-Стефанчук, А.А. Первомайський, Д.Я. Українська, Р.Ю. Ханик-Посполітак, М.М. Хоменко й інші. Однак питання визначення меж правосуб'єктності органів місцевого самоврядування щодо компенсації завданої шкоди залишилося поза увагою науковців.

Мета статті – зробити аналіз чинного цивільного законодавства з регулювання правосуб'єктності органів місцевого самоврядування в деліктних цивільних правоідносинах.

Виклад основного матеріалу. С.С. Алексеєв визначає правосуб'єктність як категорію, яка має абстрактний характер і являє собою потенційну спроможність особи бути учасницею правових відносин [1, с. 140]. Правосуб'єктність складається із правозадатності, дієздатності і деліктозадатності. Правозадатність і дієздатність забезпечують юридичну та фактичну здатність учасників суспільних відносин набувати права і суб'єкта правовідносин. Ще одним конструктивним елементом правосуб'єктності є повноваження. Це стосується органів державної влади, органів місцевого самоврядування, які навіть

у цивільних відносинах виступають як юрисдикційні органи [9, с. 383].

Правосуб'ектність органів місцевого самоврядування має свої особливості. У літературі виділяються її види:

– загальногалузева (здатність бути суб'ектом права взагалі та конституційного права зокрема);

– інституційна (правосуб'ектність суб'ектів місцевого самоврядування як інститутів муніципального права);

– спеціальна, або модусна (наприклад, муніципальна правосуб'ектність виборчих комісій, спостерігачів на виборах);

– конкретизована, або факторизована (правосуб'ектність у конкретних муніципально-правових відносинах, яка залежить не тільки від наявності право- і діездатності суб'екта, але й від наявності відповідних юридичних фактів) [2, с. 256].

Цивільна правосуб'ектність органів місцевого самоврядування – це встановлена чинним законодавством і гарантована державою здатність органів місцевого самоврядування виступати учасниками цивільних правовідносин, тобто бути носіями юридичних прав та обов'язків, а також нести юридичну відповідальність за неналежне виконання цих обов'язків [5, с. 128].

Як і правосуб'ектність інших суб'ектів цивільного права, цивільно-правова правосуб'ектність органів місцевого самоврядування може бути представлена у вигляді системи із трьох елементів – цивільної правозадатності, цивільної діездатності та цивільної деліктозадатності.

Деліктозадатність органів місцевого самоврядування є необхідною умовою для участі таких органів в особливому типі правовідносин, так званих деліктних правовідносинах – відносинах відповідальності учасників. Деліктозадатність – це факультативний елемент діездатності суб'ектів муніципального права, оскільки вступ суб'екта муніципального права в деліктні відносини відбувається внаслідок неналежного виконання обов'язків; невиконання обов'язків; порушення активними діями прав інших суб'ектів або правопорядку у відповідних правовідносинах [5, с. 126].

Деліктні цивільні правовідносини – це відносини, що виникають внаслідок порушення цивільних майнових або особистих немайнових прав абсолютного характеру і мета яких – забезпечити відновлення прав потерпілого завдяки компенсації завданої шкоди.

Деліктні цивільні правовідносини є недоговірними зобов'язаннями, які мають відносний характер. У деліктному правовідношенні виділяються уповноважена сторона (кредитор, потерпілий), яка має право вимоги дій від іншої сторони, і зобов'язана сторона (делінквент, боржник) з обов'язком активної дії – компенсації шкоди [7, с. 136].

Інституту відшкодування збитків притаманні загальні принципи цивільного права (принцип непропустимості довільного втручання кого-небудь у приватні справи; принцип юридичної рівності учасників цивільно-правових відносин тощо) [6, с. 95].

Особливості деліктних цивільних правовідносин за участю органів місцевого самоврядування зумовлені одразу декількома обставинами, як-от особливий правовий статус і публічний характер діяльності таких органів. Такі особливості проявляються передусім у спеціальних умовах виникнення деліктних зобов'язань:

– спеціальний суб'ект;

– особливий характер протиправності поведінки суб'екта, коли поруч із цивільно-правовою противідповідальністю наявне порушення органом місцевого самоврядування норм законодавства, що визначає його компетенцію;

– особливість причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою суб'екта і завданою шкодою, зумовлена публічно-правовим зв'язком між територіальною громадою і її органом, поведінка якого безпосередньо завдала шкоди [11, с. 351].

У спеціальній літературі доводиться теза, що деліктозадатність – це здатність особи зазнати встановлених законом несприятливих наслідків як за власну неправомірну поведінку, так і за поведінку іншого суб'екта, за діяльність якого вона зобов'язана нести відповідальність згідно із правовою нормою [4]. Поширення обсягу деліктозадатності не тільки на поведінку самого суб'екта права, а й на поведінку інших суб'ектів права має значення для коректного визначення обсягу деліктозадатності органів місцевого самоврядування. Згідно з теорією права, відповідальність за діяння інших суб'ектів права покладається на окремих учасників правовідносин через особливості правового зв'язку між ними.

Поширення деліктозадатності одного суб'екта на протиправну поведінку інших можливе навіть за збереження останніми самостійної діездатності. У літературі згадуються такі приклади практичної реалізації даного правила:

– у разі нездатності окремих осіб нести відповідальність за власну поведінку у зв'язку з обов'язком здійснення контролю над поведінкою суб'екта з боку деліктозадатного суб'екта;

– відповідно до колективного статусу суб'екта правовідносин (юридичних осіб, публічно-правових утворень);

– за наявності особливих правових зв'язків між неделіктозадатними особами та суб'ектами, наділеними повною деліктозадатністю [4].

Для цивільних деліктних правовідносин за участю органів місцевого самоврядування характерне перенесення обов'язків деліквента від фактичного заподіювача шкоди до деліктозадатного суб'екта права.

Фактичним заподіювачем шкоди може бути будь-яка фізична особа незалежно від ступеня його дієї деліктозадатності. У той же час фактичний заподіювач шкоди може завдати збитків під час виконання своїх трудових (службових, посадових) обов'язків.

Наявність деліктозадатності суб'екта спричинення шкоди важлива для визначення джерела компенсації шкоди. У разі збігу фактичного заподіювача і суб'екта деліктного зобов'язання завдана шкода

компенсується коштом фізичних і юридичних осіб. Що стосується суб'єктів цивільного права, що мають публічно-правову природу, то джерела компенсації шкоди, завданої поведінкою останніх, визначаються так званою «фінансовою спроможністю з компенсації завданої шкоди» [3, с. 80].

За загальним правилом, шкода, завдана діянням органу місцевого самоврядування, компенсується коштом місцевих бюджетів. Однак колективний статус муніципальних органів і фактична приналежність коштів місцевих бюджетів територіальній гро-

маді визначають особливості джерел відшкодування збитків, завданих органами місцевого самоврядування та їх службовцями.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що цивільна правосуб'ектність органів місцевого самоврядування має свої особливості, які зумовлені публічно-правовим статусом таких органів. Обсяг цивільної деліктоздатності органів місцевого самоврядування розширяється у зв'язку з колективним статусом суб'єктів муніципального права та публічно-правовим статусом таких органів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеев С.С. Общая теория права: в 2 т. М., 1982. Т. II. М.: Юрид. лит., 1982. 360 с.
2. Батанов О.В. Муниципальное право Украины: підручник / під ред. М.О. Баймуратова. Х.: Одіссея, 2008. 528 с.
3. Варлыгин Л.Д. Субъекты обязательства по возмещению вреда, причиненного при взаимодействии транспортных средств. Вестник Московского университета МВД России. 2015. С. 77–80.
4. Гарипов Р.Ф. Деликтоспособность как правовая категория. URL: <http://pravosudie.me/press-centr/books/>.
5. Гробова В.П. Цивільно-правова правосуб'ектність суб'єктів системи місцевого самоврядування. Форум права. 2014. № 1. С. 124–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_1_23/
6. Ковалева О.В. Деликтные правоотношения как институт гражданского права. Право. Безопасность. Чрезвычайные ситуации. 2013. № 3 (20). С. 19–26.
7. Отраднова О.О. Держава як учасник цивільно-правових деліктних правовідносин. Адміністративне право і процес. 2015. № 4 (14). С. 135–142.
8. Первомайський О.О. Участь територіальної громади у цивільних правовідносинах. Х.: Страйд, 2005. 184 с.
9. Ровинська К.І. Правосуб'ектність територіальної громади: теоретико-правовий аспект. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління». 2013. Вип. 3. С. 380–388.
10. Цивільне право: навчальний посібник / за заг. ред. Р.О. Стефанчука. К.: Наукова думка, 2004. 756 с.
11. Шевченко Г.В., Хакиев А.В. Особенности института деликтной ответственности государства и иных публично-правовых образований. Молодой ученый. 2017. № 2. С. 349–353.